

ДРТ–2019 г.

Беларуская мова

Варыянт змяшчае 40 заданняў і складаецца з часткі А (30 заданняў) і часткі В (10 заданняў). На выкананне ўсіх заданняў адводзіцца 120 мінут. Заданні рэкамендуецца выконваць па парадку. Калі якое-небудзь з іх выкліча ў Вас цяжкасць, перайдзіце да наступнага. Пасля выканання ўсіх заданняў вярніцеся да прапушчаных. Будзьце ўважлівыя! Жадаем поспеху!

Частка А

У заданнях часткі А можа быць 1 і больш правільных адказаў. У бланку адказаў пад нумарам задання пастаўце метку (х) у кожнай клетачцы, якая адпавядае нумару выбранага Вамі адказу.

A1. Адзначце прыклады, у якіх выдзеленыя словы трэба пісаць з вялікай літары:

1) філалагічны (Ф/ф) <i>акультэт</i> ;	4) часопіс «(П/п) <i>олымя</i> »;
2) малады (Ш/ш) <i>ахцёр</i> ;	5) свята (К/к) <i>аляды</i> .
3) рака (С/с) <i>ож</i> ;	

A2. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску трэба пісаць літару **э**:

1) гард_роб;	3) р_дканаселены;	5) поч_рк.
2) ч_рствы;	4) фламаст_р;	

A3. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску трэба пісаць літару **е**:

1) м_лодыя;	3) б_сплатны;	5) усм_хацца.
2) дроб_зь;	4) ц_плаваты;	

A4. Адзначце прыклады з правільным напісаннем падкрэсленых літар:

1) сказаць <u>ў</u> слых;	4) цікавы сімпозі <u>ў</u> м;
2) слова « <u>ў</u> мелы»;	5) багатая фа <u>ў</u> на.
3) па- <u>у</u> чарашняму цёпла;	

A5. Адзначце словы, у якіх на месцы пропуску трэба пісаць **апостраф**:

1) шча <u>ў</u> _е;	3) сузор_е;	5) рэл_еф.
2) п_едэстал;	4) з_яднаць;	

A6. Адзначце правільна напісаныя словы:

1) узвышша;	3) рэжыссёр;	5) карэнне.
2) зелье;	4) суддзя;	

A7. Адзначце правільна напісаныя словы:

1) міласэрды;	3) колькасны;	5) праязды.
2) гушчар;	4) фудбаліст;	

A8. Адзначце марфемы, якія ўваходзяць у састаў слова **заўчора**:

1) прыстаўка;	3) суфікс;	5) канчатак.
2) корань;	4) постфікс;	

A9. Адзначце словы, якія трэба пісаць праз злучок:

1) (лётчык) касманаўт;	3) (Корш) Саблін;	5) (тэх) персанал.
2) (паў) апельсіна;	4) (віцэ) прэм'ер;	

A10. Адзначце словазлучэнні, у якіх лічэбнік **пяцёра** ўжыты правільна:

1) пяцёра машын;	3) пяцёра месяцаў;	5) пяцёра саней.
2) пяцёра акон;	4) пяцёра студэнтаў;	

A11. Адзначце словы, якія пішуцца разам:

1) (горка) салёны;	3) (архі) важны;	5) (сіва) грывы.
2) (абсалютна) спакойны;	4) (французска) італьянскі;	

A12. Адзначце прыклады, у якіх выдзеленыя дзеясловы правільна запісаны ў форме 1-й асобы множнага ліку цяперашняга ці будучага простага часу:

1) атрымліваць – атрымаем;	3) змяняць – зменім;	5) спыніць – спыняем.
2) заказаць – закажам;	4) вышыць – вышыем;	

A13. Адзначце прыклады, у якіх выдзеленыя словы трэба пісаць праз дэфіс:

1) (па) брацку падзяліцца;	3) (раз) пораз правяраць;	5) (абы) як не пабудуеш.
2) (што) хвіліны паўтараць;	4) прыехаць (з) далёку ;	

A14. Адзначце прыклады, у якіх часціцу **не** з выдзеленымі словамі трэба пісаць асобна:

1) (не) пашытае паліто;	4) (не) дзе прачытаць;
2) (не) губляючы часу;	5) (не) шырокая , а вузкая вуліца.
3) бульба (не) перабрана ;	

A15. Адзначце сказы, у якіх на месцы пропуску (пропускаў) ужываецца часціца **ні**:

- 1) Цэлы дзень __ дажджынкi.
- 2) Малінаўка __ можа __ спяваць, бо трэба сонца песняй прывітаць.
- 3) __ раз мы з татам бачылі ў лесе ласёў.
- 4) __ забудзьце адкласці ўсе справы вясною і зладзіць шпакоўні шпакам.
- 5) Куды б __ завяла жыццёвая дарога, вярнуся я да роднага парога.

A16. Адзначце словазлучэнні, якія адпавядаюць нормам беларускай літаратурнай мовы:

- 1) дзякаваць сябра;
- 2) тры зімовых месяцы;
- 3) убачыць на свае вочы;
- 4) жыць у суседстве;
- 5) лепшы ўсіх.

A17. Адзначце сказы, у якіх выдзеленае слова з'яўляецца **дапаўненнем**:

- 1) **Шыла** ў мяшку не схаваеш.
- 2) Доктар рэкамендаваў мне **займацца** спортам.
- 3) Нягучнае, крохкае **рэха** разбіта аб арэшнік і арэхі.
- 4) Песняй вясны лебядзінаю, скінуўшы зімнія **чары**, шэпчуцца явар з калінаю ў сумнай даліне над ярам.
- 5) Дзеці дапамагалі **дарослым** бяліць дрэвы.

A18. Адзначце аднастаўныя сказы:

- 1) Спагадлівы заўсёды спагадае.
- 2) Звіні крамянымі росамі, лета шматгалосае!
- 3) Песні ў нас сардэчныя, шчырыя.
- 4) У Слуцку аднавілі выраб славурых паясоў.
- 5) Салодка м'ярыцца цёплымi вясковымi вечарамi пад строкат цвыркуноў.

A19. Адзначце сказы, у якіх на месцы пропуску **абавязкова** ставіцца працяжнік:

- 1) Кніга __ найлепшы здабытак чалавека.
- 2) Жыццё __ не тэатр.
- 3) Бачыць плён свайго выхавання __ сапраўдная радасць для бацькоў.
- 4) Гара Дзяржынская, вядома, __ найвышэйшая кропка Беларусі.
- 5) Добры чалавек __ мой першы настаўнік.

A20. Адзначце сказы, у якіх пры аднародных членах знакі прыпынку пастаўлены правільна:

- 1) Не толькі раслінны, але і жывёльны свет Расоншчыны вабіць да сябе аматараў экатурызму.
- 2) У вёсцы і ў нядзельку прачынаюцца ні свет, ні зара.
- 3) Гоман лясны, звон ручаёў, пошум каласоў – усё люблю паслухаць летнім часам.
- 4) Зіхацелі дзіўнымі ізумрудамі маленькія, ды вялікія зоркі ў начным небе.
- 5) Мы нашчадкам пакінуць павінны рэчку, і поле, і спеў салаўіны.

A21. Адзначце сказы, у якіх ёсць параўнальныя звароты, што трэба выдзеліць (аддзяліць) коскамі (коскай):

- 1) У небе маладзік што часночны зубок.
- 2) На жаль, прыгожая расянка вядома нам як расліна-драпежніца.
- 3) Калі паспяваюць чарніцы, мяне як магнітам цягне ў лес.
- 4) На зялёных сцяблінках віселі прыгожыя нібы беленькія завушніцы званочкі ландышаў.
- 5) Ціха быццам лісіца падкралася зіма.

A22. Адзначце сказы, у якіх на месцы пропуску (пропускаў) трэба паставіць знак (знакі) прыпынку:

- 1) Ідучы праз сады__ мы шкадуем заўжды, што на год вясна толькі адна ў нас.
- 2) Я многія песні свае прысвячаю маёй Беларусі__ любімаму краю.
- 3) Заснаваная ў Вільні Францыскам Скарынам__ друкарня стала першай ва Усходняй Еўропе.
- 4) Трыпутнік__ ці інакш падарожнік__ не рэкамендуець збіраць каля самай дарогі.
- 5) Кастрычнік залацінкі дрэвам дарыў__ не скупячыся.

A23. Адзначце сказы, у якіх ёсць **пабочныя** канструкцыі, што трэба выдзеліць (аддзяліць) коскамі (коскай):

- 1) Пяшчоты, ласкі, дабрыні думаю многа не бывае.
- 2) Чужым захапляйся, аднак свайго не цурайся.
- 3) Б'ецца сэрца нават у птушкі-маці, калі першы вылет у яе птушанят.
- 4) Капейка вядома рубель беражэ.
- 5) Пра лекавыя ўласцівасці праполісу так называюць пчаліны клей многа напісана ў навуковай літаратуры.

A24. Адзначце складаназлучаныя сказы, у якіх на месцы пропуску трэба паставіць знак прыпынку:

- 1) У кожнай беларускай вёсцы ёсць самабытныя майстры__ і ёсць свае таленавітыя артысты.
- 2) Дарог на свеце вельмі многа__ але ў кожнага свая дарога.
- 3) Якая сёння ноч__ і колькі ў небе зорак-агняцветаў!
- 4) Магічным апалам блішчыць наша Нарач__ і ў люстэрка вадзіцы празрыстай глядзіцца сонейка залацістае.
- 5) У лесе сасновым то сосны шумяць тужліва__ то бывае ціха і незвычайна маўкліва.

A25. Адзначце складаназалежныя сказы, у якіх няма парушэння пунктуацыйных нормаў:

- 1) У народнай міфалогіі рабіна лічыцца дрэвам, якое надзелена здольнасцю адчуваць боль чалавека, і якое дапамагае гэты боль перанесці.
- 2) Смачных яблыкаў восенню абавязкова пакаштуеш, калі змайструеш у садзе хатку шпакам, бо шпакі з'яўляюцца вартаўнікамі садоў.
- 3) Думаю, што, калі беларус недзе за межамі сваёй краіны заспявае «Купалінку», яго абавязкова нехта падтрымае.
- 4) Наперагонкі беглі вясеннія ручайкі і не казалі, куды.
- 5) Напалеон I быў адным з першых уладальнікаў духоў, парфюмерная кампазіцыя якіх захоўвалася ў тайне.

A26. Адзначце сказы, якія адпавядаюць прыведзенай схеме (улічыце, што знакі прыпынку паміж часткамі сказаў не пастаўлены): [] – [].

- 1) Усім даўно вядома беларусы славяцца хлебасольствам.
- 2) Дзьмухнуў вецер адуванчык стаў нібыта «абарванчык».
- 3) Спяваў у хмызняку на ўсе лады дрозд кукавала штосьці шэрая зязюлька.
- 4) Распалена вогнішча каля ракі моладзь вядзе карагод гэта па свеце ідзе таямнічая купальская ноч.
- 5) Будзеш паважаць чужую думку будучы і да цябе прыслухоўвацца.

A27. Адзначце варыянт адказу, дзе правільна ўказаны ўсе лічбы, на месцы якіх у сказе трэба паставіць коску:

За белыя кветкі, якія прыгожа сабраны ў гронкі₁ і якія вельмі прыемна пахнуць₂ чаромху любяць усез але вядома₄ што чаромха – гэта не проста прыгожае дрэва, а яшчэ і «доктар»₅ яна выдзяляе лятучыя рэчывы – фітанцыды, ад якіх у паветры гінуць мікробы.

1) 2, 3, 4;	3) 1, 2, 4;	5) 1, 2, 3, 4.
2) 1, 3, 4, 5;	4) 1, 2, 3;	

A28. Адзначце знак (знакі) прыпынку, які (якія) трэба паставіць на месцы пропуску ў сказе:

«Наведаўшы біясферныя запаведнікі, мы набудзем новыя веды, – сказаў экскурсавод__ і атрымаем вялікі зарад энергіі».

1) кропку;	3) двукроп'е і працяжнік;	5) коску і працяжнік.
2) кропку і працяжнік;	4) двукроп'е;	

Тэкст да заданняў A29, A30, B1–B6

(1) Пра пчол беларусы ведалі са старажытнасці. (2) Спачатку прашчурны выпадкова знаходзілі пчаліныя гнёзды ў дуплах дрэў і забіралі мёд разам з сотамі. (3) Карыснасць смачнага рэчыва стала відавочнай, але часу на яго збіранне трацілася вельмі ж многа, а здабыча была невялікая. (4) Далёкіх нашых продкаў перастае задавальняць выпадкова знойдзены мёд, бо яго хацелася есці круглы год. (5) Каб прыручыць руплівых пчолак і мець гарантаваны прыбытак, яны, змайстраваўшы ў дрэвах борці (дуплы), пачынаюць займацца бортніцтвам.

(6) Станаўленне бортніцтва адбылося ў першым стагоддзі нашай эры, пра што сведчаць словы «мёд», «воск», «труцень», якія ўжываюцца ва ўсіх славянскіх мовах.

(7) Класічную форму бортніцтва набыло пасля з'яўлення жалезных прылад працы, калі бортнік змог выдзёўбаць борці ў сырых ствалах дрэў. (8) Гэты лясны промысел удалося добра наладзіць у адным з самых цікавых куточкаў нашага краю – на беларускім Палессі. (9) Для борці паляшук выбіраў высокае дрэва на паляне, каб яго было відаць адсюль. (10) Найчасцей выбіралася сасна: на елцы пчолы не сяліліся, а дуб цяжка апрацоўваўся.

(11) Дакладнае дзейства суправаджала бортніка ў час падрыхтоўкі борці: ён не піў, не еў нічога тлустага і трымаў у сакрэце сваю задуму. (12) Праца бортніка патрабавала вялікіх практычных ведаў, спрыту і фізічных сіл. (13) На дрэва ён узбіраўся пры дапамозе спецыяльнай прылады – лезіва. (14) Доўгія гадзіны вісеў так высока над зямлёй, выдзёўбаючы сабе борці. (15) Кожная з іх абавязкова мела своеасаблівы знак – кляймо або сцяг. (16) Высечаны бортнікам на ўсходнім баку дрэва ... знак пацвярджаў яго права на борць.

(17) Прафесія бортніка перадавалася ад бацькі да сына, які з дзяцінства павінен быў пазнаць таямніцы дзіўнага старажытнага рамяства.

A29. Адзначце правільнае сцверджанне ў дачыненні да тэксту:

1) тэкст гутарковага стылю;	4) тэкст публіцыстычнага стылю;
2) тэкст мастацкага стылю;	5) тэкст афіцыйнага стылю.
3) тэкст навуковага стылю;	

A30. Адзначце словы, якія могуць быць ужыты на месцы пропуску ў **16-м** сказе тэксту:

1) адметны;	4) характэрны;
2) знакаміты;	5) разборны.
3) дасведчаны;	

Частка В

Адказы, атрыманыя пры выкананні заданняў часткі В, запішыце ў бланку адказаў. Кожную літару, лічбу пішыце ў асобнай клетачцы (пачынаючы з першай) па ўзорах, указаных у бланку.

Літару ё пішыце наступным чынам:

Ё

.

В1. У **10-м** сказе тэксту вызначце слова, у якім усе зычныя гукі глухія. Запішыце гэтыя слова так, як яны пададзены ў **10-м** сказе.

В2. Запішыце падкрэслены ў **11-м** сказе тэксту назоўнік у форме давальнага склону адзіночнага ліку.

В3. Запішыце падкрэслены ў **3-м** сказе тэксту прыметнік у форме назоўнага склону адзіночнага ліку ніякага роду.

В4. Запішыце падкрэслены ў **15-м** сказе тэксту займеннік у форме назоўнага склону адзіночнага ліку мужчынскага роду.

В5. Ад асновы дзеяслова, падкрэсленага ў **17-м** сказе тэксту, утварыце дзеепрыслоўе і запішыце яго.

В6. У адным са сказаў **2–6** тэксту знайдзіце слова, якое мае значэнне 'набыццё пэўных прыкмет і формаў у працэсе развіцця; фарміраванне'. Запішыце гэтыя слова ў той граматычнай форме, у якой яны пададзены ў адным са сказаў **2–6**.

В7. Знайдзіце ў прапанаваным сказе немэтазгодна (збытکوўна) выкарыстанае слова, якое парушае правільнасць маўлення. Запішыце гэтыя слова ў той граматычнай форме, у якой яны пададзены ў сказе:

Заўсёды нізка пакланюся той зямлі, дзе першы крок зрабіла, дзе пазнала галоўную сутнасць жыцця.

В8. Да слоў-кампанентаў, прапанаваных у левым слупку табліцы, падбярыце словы-кампаненты з правага слупка, каб узнавіць фразеалагізмы. Устанавіце адпаведнасць паміж слупкамі табліцы. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэння літар і лічбаў, захоўваючы алфавітную паслядоўнасць літар левага слупка. Памятайце, што некаторыя даныя правага слупка могуць не выкарыстоўвацца ўвогуле. Напрыклад: А2Б5В3Г4.

А. ... пад крыло. Б. ... горы. В. ... толк. Г. ... вяршкі.	1. Кідаць 2. Ведаць 3. Здымаць 4. Браць 5. Варочаць
---	--

В9. Вызначце, якімі часцінамі мовы з'яўляюцца падкрэсленыя ў сказах словы, і ўстанавіце адпаведнасць паміж слупкамі табліцы. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэння літар і лічбаў, захоўваючы алфавітную паслядоўнасць літар левага слупка. Памятайце, што некаторыя даныя правага слупка могуць не выкарыстоўвацца ўвогуле. Напрыклад: А2Б5В3Г4.

А. Кампазітар Станіслаў Манюшка, <u>якога</u> палякі лічаць «бацькам польскай оперы», родам з Міншчыны. Б. <u>Ах</u> , якое дзіўнае за акном кіно: кружыць-круціцца зімы верацяно! В. <u>Няхай</u> на кожным нашым балоце жураўлі вядуцца ў густым чароце. Г. Рачулка ў тым месцы, <u>дзе</u> плылі купальскія вянкi, нагадвала каляровую стужку.	1. Прыслоўе. 2. Выклічнік. 3. Часціца. 4. Злучнік. 5. Займеннік.
--	---

В10. Вызначце спосаб утварэння прыведзеных слоў і ўстанавіце адпаведнасць паміж слупкамі табліцы. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэння літар і лічбаў, захоўваючы алфавітную паслядоўнасць літар левага слупка. Памятайце, што некаторыя даныя правага слупка могуць не выкарыстоўвацца ўвогуле. Напрыклад: А2Б5В3Г4.

А. Прырэчны. Б. Радавацца. В. Паабапал. Г. Падтрымка.	1. Бясуфіксны. 2. Прыставачны. 3. Прыставачна-суфіксальны. 4. Суфіксальны. 5. Постфіксальны.
--	---